

KORXONALARDA SOLIQ QARZDORLIGINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH MASALALARI

Payziyev Xamid Orziqulovich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
mustaqil izlanuvchisi

<https://orcid.org/0009-0005-9258-7973>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20956018>

Ushbu tezisdan korxonalarda soliq qarzdorligini boshqarishning iqtisodiy mazmuni, uning moliyaviy barqarorlikka ta'siri hamda zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish masalalari tadqiq etilgan. Soliq qarzdorligini boshqarishda risklarni baholash, ichki nazorat tizimlarini rivojlantirish, moliyaviy monitoringni kuchaytirish va raqamli texnologiyalarni qo'llashning ahamiyati yoritilgan.

Kirish

Mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy holatiga bog'liq. Korxonalar faoliyatining samaradorligi, ularning investitsion jozibadorligi va raqobatbardoshligi moliyaviy barqarorlik darajasi bilan belgilanadi. Moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda soliqlar bo'yicha majburiyatlarni o'z vaqtida va to'liq bajarish muhim omillardan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda korxonalarda soliq qarzdorligining yuzaga kelishi nafaqat byudjet tushumlariga, balki korxonaning o'z moliyaviy faoliyatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli soliq qarzdorligini boshqarish korxona moliyaviy menejmentining ajralmas qismi sifatida qaralmoqda. Soliq qarzdorligini samarali boshqarish orqali korxonaning likvidligi, moliyaviy mustaqilligi va to'lov qobiliyatini oshirish mumkin.

Soliq qarzdorligini boshqarishning nazariy asoslari

Iqtisodiy adabiyotlarda soliq qarzdorligini boshqarish korxonaning soliq majburiyatlarini rejalashtirish, nazorat qilish va optimallashtirishga qaratilgan boshqaruv faoliyati sifatida talqin qilinadi. Ushbu jarayon quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- soliq majburiyatlarini prognozlash;
- soliq risklarini aniqlash;
- soliq to'lovlarini rejalashtirish;
- qarzdorlik monitoringini olib borish;
- soliq intizomini ta'minlash.

Samarali boshqaruv tizimi mavjud bo'lmagan korxonalarda soliq qarzdorligi tez sur'atlarda ortib boradi va moliyaviy muammolarni keltirib chiqaradi. Shu sababli zamonaviy korporativ boshqaruv tizimida soliq menejmentiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Soliq qarzdorligini boshqarishdagi mavjud muammolar

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, korxonalarda soliq qarzdorligi asosan quyidagi omillar natijasida yuzaga kelmoqda:

Birinchidan, korxonalarda moliyaviy rejalashtirishning yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi. Soliq to'lovlari uchun mablag'larning oldindan rejalashtirilmasligi qarzdorlik shakllanishiga sabab bo'ladi.

Ikkinchidan, debitorlik qarzlarning ortib borishi korxonaning pul oqimlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada korxona soliqlarni o'z vaqtida to'lash imkoniyatidan mahrum bo'ladi.

Uchinchidan, soliq qonunchiligidagi o'zgarishlarga tez moslasha olmaslik hisob-kitoblardagi xatolarni ko'paytiradi.

To'rtinchidan, ichki nazorat tizimining sustligi soliq majburiyatlarining bajarilishi ustidan samarali monitoring olib borilishiga to'sqinlik qiladi.

Beshinchidan, ayrim korxonalarda moliyaviy menejmentning zamonaviy usullaridan foydalanish darajasi pastligicha qolmoqda.

Soliq qarzdorligini boshqarish samaradorligini oshirish yo'nalishlari

Korxonalarda soliq qarzdorligini boshqarishni takomillashtirish quyidagi strategik yo'nalishlar asosida amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

Avvalo, soliq risklarini boshqarish tizimini joriy etish zarur. Korxonalar har chorakda soliq risklarini baholab borishi va ehtimoliy qarzdorlik xavfini oldindan aniqlashi kerak.

Ikkinchi yo'nalish sifatida moliyaviy monitoring tizimini kuchaytirish muhim hisoblanadi. Soliq majburiyatlari bo'yicha avtomatlashtirilgan monitoring tizimlari qarzdorlik yuzaga kelishining oldini olish imkonini beradi.

Uchinchi yo'nalish ichki audit xizmatlarini rivojlantirish bilan bog'liq. Ichki audit soliqlar bo'yicha hisob-kitoblarning to'g'riligini muntazam tekshirib borishi lozim.

To'rtinchi yo'nalish korxonalarda soliq menejmenti bo'limlarini tashkil etishdan iborat. Bunday bo'linmalar soliq majburiyatlarini boshqarish, qonunchilikdagi o'zgarishlarni monitoring qilish va moliyaviy tavakkalchiliklarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Beshinchi yo'nalish sifatida sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu texnologiyalar yordamida soliq qarzdorligi yuzaga kelish ehtimolini prognoz qilish va profilaktik choralarni ko'rish mumkin.

Moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda soliq menejmentining roli

Soliq menejmenti korxona moliyaviy boshqaruv tizimining tarkibiy qismi hisoblanadi. Uning asosiy vazifasi soliqlar bo'yicha majburiyatlarni samarali boshqarish va korxonaning moliyaviy resurslaridan oqilona foydalanishni ta'minlashdir.

Samarali soliq menejmenti natijasida:

- korxonaning likvidligi oshadi;
- aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligi yaxshilanadi;
- moliyaviy risklar kamayadi;
- investitsion jozibadorlik ortadi;
- korxonaning bozor qiymati oshadi.

Shuningdek, soliq qarzdorligining kamayishi korxonaning kreditorlar va investorlar oldidagi obro'sini mustahkamlaydi.

Xulosa

Korxonalarda soliq qarzdorligini boshqarish samaradorligini oshirish moliyaviy barqarorlikni ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, soliq qarzdorligi muammosini faqat undirish choralarni kuchaytirish orqali emas, balki zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish orqali hal etish mumkin.

Soliq risklarini boshqarish tizimini rivojlantirish, ichki audit va moliyaviy monitoringni takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni keng qo'llash hamda soliq menejmentini korporativ boshqaruvning muhim elementi sifatida shakllantirish korxonalar moliyaviy barqarorligini sezilarli darajada mustahkamlaydi. Ushbu chora-tadbirlar nafaqat korxonalar faoliyati samaradorligini oshiradi, balki davlat byudjeti daromadlarining barqarorligini ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari.
3. O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi ma'lumotlari.
4. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi materiallari.
5. Stiglitz J.E. *Economics of the Public Sector*.
6. Rosen H.S. *Public Finance*.
7. Soliq ma'murchiligi va korporativ moliya bo'yicha zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va maqolalar.